

BIHOREANUL EUGEN VANCU ȘI LOCUL SĂU ÎN VIAȚA FINANCIAR-BANCARĂ A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA PRIMEI JUMĂTĂȚI A SECOLULUI AL XX-LEA.

de
MIHAI D.DRECIN

De obicei atenția cercetătorilor se îndreaptă spre personalitățile și evenimentele de prim rang din istoria unui popor, afirmate mai ales în viața politică și culturală. Poate și pentru faptul că activitatea acestora este mai spectaculoasă, cu greutate în derularea vieții poporului căruia îi aparțin, trezește în permanență curiozitatea publicului interesat în cunoașterea trecutului istoric - indiferent de generația căreia îi aparține; în timp ce sursele de informare sunt bogate în izvoare, ceea ce înlesnește un studiu temeinic, aprofundat, nuanțat, mai ferit de exagerări în orice direcție, garantând, într-un fel, o mai mare credibilitate și viabilitate studiilor care li se dedică.

Mai greu de abordat sunt temele de istorie a vieții economice și sociale în general, totuși absolut indispensabile înțelegerii procesului devenirii istorice. Cercetările de istorie economică, în toate compartimentele ei, inclusiv în cel al activității financiar-bancare, sunt, la prima vedere, lipsite de spectaculos. Cifrele și sumele ce se cer calculate sunt seci, aride, inexpresive. Tălmăcite, explicate și interpretate în cuvinte își dezvăluie însă subit grava lor încărcătură interioară, radiografie exactă a structurii, sănătății sau maladiilor unei economii naționale la un moment dat, a calităților și carențelor psihice, culturale, fizice sau politice ale națiunii respective. De aceea datele și fenomenele economice sunt indispensabile în explicarea evoluției politice și culturale al oricărui popor, inclusiv a scrutării viitorului său.

Trasarea direcțiilor de evoluție a economiei unui popor nu este rezultatul spontanului, al întâmplării, al conjuncturii internaționale, al inspirației și ambiției unui individ - mai ales pentru epocile modernă și contemporană. Experți - autodidacți sau pregătiți în școli economice, instituții specializate, funcționari conștiincioși, atmosferă serioasă și responsabilă propice cercetărilor teoretice și practice - contribuie la găsirea celor mai potrivite căi în jalonarea dezvoltării economice a unui popor, inclusiv a corectivelor de rigoare atunci când acestea se impun. Această „lume“ a experților, instituțiilor, funcționarilor sau publiciștilor, angajați atât în munca practică a afacerilor cât și în cercetări teoretice asupra fenomenelor economice - ar merita a fi studiată din cele mai diverse unghiuri de vedere (număr, grad de pregătire profesională, vârstă,

mentalități, disciplina muncii, gradul lor de angajare în lupta de afirmare națională etc. - în cazul persoanelor, vechimea, modul de organizare, capacitatea de adaptare la cerințele vremurilor, în ce măsură fac servicii luptei naționale etc. - în cazul instituțiilor). Astfel am realiza o cercetare de sociologie-istorică¹ ce ne-ar explica mai bine resorturile, succesele ca și insuccesele luptei noastre naționale în diferite perioade ale istoriei ultimilor 150-200 de ani.

Ne propunem ca în cercetările noastre să rămânem cantonați în sfera vieții financiar-bancare a românilor transilvăneni din Austro-Ungaria sfârșitului secolului al XIX-lea - începutul celui următor. Pentru a putea realiza, peste ani, o sinteză asupra sistemului financiar-bancar românesc din Transilvania anilor 1871-1918, cu toate implicațiile și greutatea lui în apropierea și realizarea desăvârșirii unității noastre naționale, trebuie să studiem activitatea unor economiști și oameni de bancă de primă mână pe care i-a dat națiunea română (ex. George Banțiu, Visarion Roman, Partenie Cosma², Dr. Cornel Diaconovich³, Vasile C. Osvadă, Valeriu P. Bologa⁴, Ioan I. Lapedatu⁵ etc.), a băncilor⁶ și revistelor cu profil bancar⁷, a mediului funcționăresc din cele în jur de 150⁸ de bănci înființate de românii transilvăneni până în preajma izbucnirii primului război mondial.

Eugen Vancu, asupra vieții și activității căruia ne oprim, este un funcționar al Băncii „Albina” din Sibiu, prima și cea mai importantă bancă cu capital românesc din Austro-Ungaria, veritabilă instituție națională a românilor transilvăneni. Încercând să stabilim liniile de conduită profesională, morală și de angajare în vâltoarea vieții cultural-politice a subiectului nostru - adunăm date care, coroborate cu altele de aceeași natură, ne pot compune, treptat, profilul funcționarului de bancă român din Transilvania epocii austro-ungare, component de bază al păturii conducătoare a burgheziei românești tocmai în perioada ultimelor două asalturi asupra anacronicei duble monarhii, asalturi datorate generațiilor politice de la 1884 și 1905.

1. Vezi în acest sens rezultatele lui Simion Retegan, *Structura social-economică a burgheziei românești din Transilvania în anii regimului liberal*, în *A.M.N.*, 1971, p.275-286; Idem, *Dieta românească a Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p.11-33.

2. Mihai Drecin, *Din activitatea financiar-bancară a bihoreanului Partenie Cosma în cadrul Băncii „Albina” din Sibiu*, în „*Crisia*”, Oradea, 1975, p.161-182.

3. Idem, *Dr. Cornel Diaconovici, marcant economist român de la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea*, în *Tibiscus*, istorie, Timișoara, 1978, p.317-322.

4. Idem, *Valeriu Bologa - director al Filialei din Brașov a Băncii „Albina” (1887-1899)*, în *Cumidava*, Brașov, 1974-1975, p.157-167.

5. Idem, *Tentative și reușită în acțiunea pentru înființarea primei bănci de asigurare cu capital românesc din Transilvania (1857-1911)*, lucrare în mss.

6. Idem, *Banca „Albina” din Sibiu - instituție națională a românilor din Transilvania (1871-1918)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.

7. Idem, „*Revista Economică*”, *primul periodic financiar-bancar și comercial al românilor din Transilvania*, în *Centenar muzeal orădean*, Oradea, 1972, p.303-309.

8. Dr. Sabin Cioranu, *Rolul băncilor românești din Ardeal, în pregătirea Unirii*, (extras din „*Observatorul Social-Economic*”, Brașov, nr.2-3, 1944), Tip. Soc. Nat. de Edit. și Arte Grafice „Dacia Traiana”, Brașov p.23. Aici se vorbește de 152 bănci la 1914.

Eugen Vancu s-a născut la 17 aprilie 1877 în comuna Rieni-Bihor, într-o familie de țărani frunțași. Încă de mic, rămânând orfan de ambii părinți, va fi crescut de familia Partenie Cosma, căreia îi revine meritul de-al fi educat, susținut la școli și pregătit pentru a-și sluji națiunea.

După studii la Oradea și gimnaziul Brukenthal din Sibiu, urmează Școala Superioară de Comerț din Brașov pe care o termină în 1895 când își ia examenul de maturitate. Între toamna anului 1895 - vara lui 1897 își completează studiile urmând Academia de agricultură din Halle-Wittenberg.⁹ Observăm că Eugen Vancu este format ca elev și student într-un mediu școlar german, apreciat de cercurile mai înstărite românești ale vremii - pentru cunoștințele și atmosfera de muncă serioasă, de disciplină, pe care le transmitea tinerilor. În același timp etapa brașoveană a studiilor îl pregătește nu numai pentru o meserie foarte cerută de comerțul și viața bancară românească a vremii, ci îl racordează la atmosfera de învățătură și mai ales de educație națională a unui oraș cu majoritate relativă românească încă din 1838,¹⁰ considerat drept un „suburbiiu a Bucureștilor”¹¹ sau „antecamera României”.¹²

Pregătirea profesională și apartenența la familia Partenie Cosma, prestigiosul director-executiv al Băncii „Albina”, îi favorizează intrarea în cadrele corpului funcționaresc al acestei bănci, mai întâi ca „practicant fără salariu” (12 septembrie 1897 - 1 ianuarie 1900) și mai apoi ca „funcționar definitiv”, până la pensionarea sa, pentru limită de vârstă, din 1 iulie 1945.

În cei aproape 48 de ani cât timp a făcut parte din corpul de funcționari ai Băncii „Albina”, Eugen Vancu s-a afirmat ca un funcționar bine pregătit profesional, cu o veritabilă pasiune spre publicistica economică în care s-a străduit să îndrume noi și noi contingente de tineri funcționari de bancă.¹³

Ca funcționar al Băncii „Albina”, mai ales în perioada anilor 1900-1914, el va ocupa câteva funcții mai importante, fiind angajat în acțiunile întreprinse de bancă în vederea extinderii și consolidării activității sale, atât în Transilvania cât și peste hotarele imperiului dualist. În 1909, Eugen Vancu devine prim-casier al Băncii „Albina”, iar din 24 iunie 1912 - dirigent al filialei din Tg. Mureș.¹⁵ Numirea lui ca director de sucursală are loc într-un moment greu pentru întregul sistem financiar-bancar din imperiu, deci și pentru Banca „Albina”. Este vorba de criza economică de proporții izbucnită în toamna anului 1912 în întreaga Europă, datorită calamităților naturale ce

9. *Revista Economică*, Sibiu, nr.11-13, 26 martie 1946, p.37-40.

10. Simion Retegan, în *A.M.N.*, 1971, p.279.

11. Arhivele Statului Brașov, *Fond nr.145*, dosar 10, 1889, filele 119-129. Afirmatia aparține lui Valeriu P. Bologa.

12. Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p.95.

13. *Revista Economică*, Sibiu, nr.11-13, 26 martie 1946, p.38, „Eugen Vancu” (necrolog)

14. *Ibidem*, p.39.

15. Arhivele Statului Sibiu, *Fond: Banca „Albina”*, volum XVIII, 1912, conclud nr.131.

afectează agricultura (inundații și grindină) cât și a „...spaimei de răzbel.”¹⁶ De competența profesională și puterea sa de muncă, Centrala din Sibiu lega speranța readucerii filialei sale din Tg. Mureș, considerată a treia ca importanță după cele din Brașov și Lugoj, pe linia obținerii de profituri cât de cât constante. Șocurile în creștendo determinate de cele două războaie balcanice și apoi de izbucnirea războiului mondial nu-i permit lui Eugen Vancu să reechilibreze situația financiară a filialei pe care o conducea decât din semestrul II al anului 1915.¹⁷ În anii următori, cât timp Transilvania mai rămâne sub stăpânirea politică a imperiului dualist, filiala din Tg. Mureș se înscrie constant între filialele care își încheie cu profituri bilanțurile semestriale și anuale.¹⁸

Un moment important din viața și activitatea lui Eugen Vancu îl reprezintă încercarea Băncii „Albina” de a-și deschide o filială în S.U.A., acțiune în care este angajat împreună cu Dr. Tiberiu Brediceanu, pe atunci secretar al Băncii „Albina”.

Din jurul anului 1895, continuând apoi într-un ritm tot mai accelerat până la 1914, asistăm la fenomenul de emigrare a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina (alături de sași, șvabi, unguri, ruteni și evrei din România) în S.U.A. și Canada. În jurul anului 1920 documentele oficiale de stat apreciau la 100.000 numărul românilor din S.U.A.. Marea lor majoritate erau așezați în statele Pensylvania, Ohio, Michigan, Illinois, Indiana, Montana, foarte puțini pe coastele Oceanului Pacific.¹⁹

Încă din 1905 presa română transilvăneană începe să publice o serie de articole în care se ocupă de viața românilor emigrați în S.U.A. Sunt dezvăluite în special abuzurile la care emigranții, în marea lor majoritate oameni simpli, necunoscători ai limbii engleze, ai legislației și sistemului de viață nord-american, erau supuși din partea unor agenți care se ofereau să le găsească locuri de muncă, să le expedieze bani la rudele rămase în țară, să le schimbe valută etc., excrocându-i în majoritatea cazurilor.²⁰

Căutând să vină în ajutorul emigranților, cercurile bancare românești din Transilvania încearcă în 1906, fără succes însă, înființarea unei bănci românești în Cleveland, cu un capital de 20.000\$ (100.000 K).²¹ În anul următor, Banca „Victoria” din Arad își crează în birourile sale o „secție americană” care ține în evidență pe românii emigranți din zona Aradului, în timp ce prin bărbați de încredere recrutează dintre aceștia în centrele mai importante locuite de români în S.U.A. le acordă împrumuturi, le administrează capitaluri etc.²²

În 1910 și din nou în primăvara anului 1911, avocatul Dr. Dionisie Moldovan,

16. *Raportul Consiliului de administrațiune către Adunarea generală a acționarilor Băncii „Albina” Sibiu din 22 martie 1913.*

17. Arhivele Statului Sibiu, *Fond: Banca „Albina”*, volum XX, 1916, conclud 48.

18. *Idem*, volum XX, 1917, conclud 232; volum XXI, 1918, conclud 37, 43, 155.

19. Direcția Generală a Arhivelor Statului București, *Fond Casa Regală (1918-1921)*, dosar 29/1920, f.1-18.

20. *Revista Economică*, Sibiu, nr.29, 1905, p.255-256.

21. *Idem*, nr.7, 1907, p.77-78.

22. *Idem*, nr.42, 1907, p.380.

originar din părțile Sighișoarei, de mai mulți ani în S.U.A. unde publică și un ziar intitulat „Românul” - intervine pe lângă Partenie Cosma argumentând necesitatea și rentabilitatea înființării unei filiale a Băncii „Albina” în S.U.A., care trebuie să „...mai împlinescă acolo, paralel, și o apreciabilă misiune ocrotitoare și a altor interese românești de ordin cultural, social, etc...”²³

În consecință, în septembrie 1911, Direcțiunea aprobă înființarea unei filiale a Băncii „Albina” în New-York. Ea urma să se ocupe cu primirea și expedierea banilor emigranților către familiile și rudele rămase în Transilvania, primirea de depuneri pentru Banca „Albina” sau alte bănci din Austro-Ungaria, vinderea biletelor de vapor, de acte notariale și efectuarea de legalizări de acte la consulatul Austro-Ungariei. Între operațiunile filialei nu era prevăzută acordarea de credite. În septembrie, respectiv în noiembrie 1911, Dr. Tiberiu Brediceanu²⁴ și Eugen Vancu²⁵ sunt împuterniciți cu organizarea filialei.

Pe la mijlocul lunii ianuarie 1912 cei doi pornesc la drum. Se opresc la Budapesta pentru primirea unor acreditive și informații, apoi prin Berlin-Hamburg ajung la 6 februarie 1912 la New-York.

Nu intrăm în detalii legate de complexul de împrejurări care împiedică activarea filialei „albiniste” în New-York sau mai apoi în Cleveland. Subliniem însă eforturile pe care cei doi funcționari ai Băncii „Albina” le depun prin scrisori trimise Direcțiunii Băncii de la Sibiu²⁶ pentru a o lămuri asupra încheierii tuturor pregătirilor care fac posibilă înființarea filialei. Eugen Vancu trimite la 30 martie 1912 o scrisoare personal lui Partenie Cosma, care îi răspunde la 3 aprilie,²⁷ dar hotărârea Direcțiunii rămâne neschimbată: rechemarea plenipotențiarilor săi și sistarea acțiunii.²⁸

Mai târziu, Eugen Vancu aprecia că toate măsurile luate pentru înființarea filialei în New-York fuseseră „...puse bine la cale, însă forțe mai puternice decât ale noastre

23. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, *Fond Mihai M. Veliciu*, II, „Albina”, nr.13. *Autobiografia lui Tiberiu Brediceanu, funcționar, înaintată pentru scrierea Monografiei (Băncii „Albina”), 1946.*

24. Arhivele Statului Sibiu, *Fond: Banca „Albina”*, XVII, 30 IX 1911, conclud 209.

25. *Ibidem*, conclud 254; *Raport la Adunarea generală a acționarilor Băncii „Albina” Sibiu din 23 martie 1912.*

26. Vezi trimiteri la corespondența lui Dr. Tiberiu Brediceanu și hotărârile Direcțiunii Băncii la fiecare raport în parte ale acestuia în Arhivele Statului Sibiu, *Fond: Banca „Albina”*, volum XVIII, 6 martie 1912, conclud 49 (la raportul din 19 februarie 1912), 22 aprilie 1912, conclud 84, 27 aprilie 1912, conclud 90.

27. Vezi publicarea aproape în întregime a scrisorii lui Partenie Cosma de către Ioan Lupaș în „*Revista Economică*”, Sibiu, nr.11-13, 26 martie 1946, p.39-40.

28. Cei doi se îmbarcă din New-York pentru Europa la 18 mai 1912, iar după două săptămâni sunt la Sibiu. Aici, în ședința din 24 iunie, Direcțiunea le mulțumește pentru eforturile depuse în America unde „...și-au împlinit datoria muncind cu tot zelul pentru realizarea scopului contemplat.” cf. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, *Fond: Mihai M. Veliciu*, II, „Albina”, nr.13, *Autobiografia lui Tiberiu Brediceanu; Revista Economică*, Sibiu, nr.11-13, 26 martie 1946, p.40; Arhivele Statului Sibiu, *Fond: Banca „Albina”*, volum XVIII, 1912, conclud 130.

(ale celor doi -n.n.) au împiedicat realizarea.²⁹ Este vorba, desigur, despre criza financiară care bântuia în Europa și Austro-Ungaria, condițiile de înființare constatate ulterior fiind mai grele decât în aprecierile inițiale, obligația Băncii „Albina” de a veghea în primul rând la apărarea sistemului bancar românesc din Transilvania afectat serios de criza financiară europeană, în sfârșit de un anume conservatorism a Direcțiunii, formată atunci în majoritate din oameni în vârstă.³⁰

Funcționarii Băncii „Albina”, atât de la Centrală cât și de la filiale, iar după exemplul lor funcționarii celorlalte bănci românești din Transilvania, mai ales până la 1918, într-o anumită măsură și cei din România Mare, au participat din plin la viața socială și culturală a națiunii lor, fiecare în funcție de talentul și înclinațiile personalității sale.³¹

Eugen Vancu a avut înclinații în mod deosebit spre publicistică. Încă în tinerețe colaborează la câteva mari cotidiane din București, asupra conținutului acestor articole neputându-ne încă pronunța deoarece nu le-am putut depista. Faptul că publică în ziarele din Regat probleme care nu puteau decât să intereseze pe românii de o parte și de alta a Carpaților, deopotrivă, dovedește că se identifică plenar cu generația căreia îi aparținea, ce „...trăia numai trupește în cuprinsul statului ungar, sufletește au trăit și s-au dezvoltat încă de pe băncile școlii sub influența covârșitoare a curenților literare, culturale și științifice din România...”³². O intensă colaborare desfășoară la „Revista Economică” din Sibiu, primul periodic financiar-bancar și comercial al românilor din Transilvania, înființată în 1899 de Dr. Cornel Diaconovici cu sprijinul direct al Băncii „Albina”. Pe parcursul aproape a întregii existențe a revistei, va publica numeroase articole, note, recenzii, simple știri, semnate cu inițialele numelui sau cu pseudonimele „Spectator”, „Scurtator”, „Mercator”. Numai această latură a vieții și muncii lui Eugen Vancu, stabil și sensibil cronicar al vieții economice românești, merită un studiu special. Între 1937-1946 el îndeplinește funcția de redactor intern al revistei.

Decedat în martie 1946, este înmormântat în cavoul familiei Partenie Cosma din cimitirul Dumbravei Sibiului.

Desigur, o serie de aspecte din viața și activitatea bihoreanului Eugen Vancu mai trebuie încă aprofundate. Cu toate acestea, cunoscând suficient de bine mediul funcționarilor de bancă români din Transilvania, putem să afirmăm că Eugen Vancu a fost un funcționar capabil, cu putere de muncă, atașat idealurilor tradiționale ale națiunii sale. Face parte din categoria acelor oameni truditori, așa ziși „de rând”, pe care se bazează clădirea, apărarea și existența țării. Viața și munca acestor oameni, fie ei țărani, meseriași, muncitori sau intelectuali, trebuie să ne stea în atenție în egală

29. *Revista Economică*, Sibiu, nr.11-13, 26 martie 1946, p.40.

30. O prezentare în detaliu a activității din S.U.A. a celor doi funcționari albiniști am făcut-o în studiul: *Banca „Albina” din Sibiu între New-York și București (1911-1912)*, publicat în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, 1987-1988, p.335-349.

31. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, *Fond: Mihai M. Veliciu*, II, „Albina” nr.26, *Amințirile funcționarului Iuliu Enescu despre activitatea sa la „Albina”*.

32. Ioan Lupaș, *Trei generațiuni în politica românească din Ardeal*, București, 1926, p.9.

măsură cu a personalităților, deoarece din rândul lor apar personalitățile și prin ei acționează personalitățile, atât în perioadele de pace și acumulări lente cât și în cele de salturi - ce duc o națiune spre noi trepte ale civilizației și afirmării.^x

**EUGEN VANCU, HABITANT DU BIHOR, - SA PLACE DANS LA VIE
FINANCIÈRE-BANCAIRE DES ROUMAINS DE LA TRANSYLVANIE,
DANS LA PREMIÈRE MOITIÉ DU XX-E SIÈCLE**
(résumé)

Eugen Vancu (1877-1946) est né d'une famille de paysans, dans la commune de Rieni, du comté de Bihor. Devenu orphelin, il est élevé dans la famille de l'homme politique Partenie Cosma, avocat, directeur de la Banque „Albina“ de Sibiu.

Eugen Vancu a fait ses études au gymnase allemand de Sibiu, puis à l'Ecole de commerce roumaine de Braşov, et, finalement, il a parachevé ses études à l'Académie d'agriculture de Halle-Wittenberg.

Devenu employé à la Banque „Albina“, 48 ans durant (1897-1945) il s'y remarque par son travail de qualité, sa correctitude et son attachement à la banque. Il a été directeur de la filiale de Tg. Mureş (1915-1918) et s'est distingué, à côté du dr. Tiberiu Brediceanu, dans l'action de fondation d'une filiale de la banque aux Etats-Unis (1911-1912). Il a publié beaucoup d'articles pertinents dans la presse économique.

Il a milité pour l'union de la Transylvanie à la Roumanie, en 1918.

On peut le ranger dans la catégorie des gens „communs“, travailleurs, sur lesquels s'appuie l'édifice, la défense et l'existence d'un pays.

---

^x Comunicare susținută, într-o primă formă de redactare, în cadrul Sesiunii științifice „Bihor - momente, instituții, personalități“, ediția a V-a, organizată de Biblioteca Județeană Bihor, Oradea 7-8 XII 1981.